

To brødre

Kilde: Weekendavisen | 07.01.2000 | | Sektion: 2._sektion_Kultur Side 3 | 3212 ord | Artikel-id: AZ997626

Afsløring. Den ene red ture i Dyrehaven med Werner Best og ledede samarbejdspolitikken med tyskerne. Den anden var briternes spionagechef i Danmark og skulle afhøre topnazister og opspore landsforrædere. Men de var brødre. Nils Svenningsen og Steve Bennet holdt på hemmeligheden i 55 år.

af POUL PILGAARD JOHNSEN

DATOEN er den 17.maj 1945. Major Steve Bennet er netop ankommet til København med et allieret fly. Han tager direkte ud til Nils og Eva Svenningsens lejlighed på Hjalmar Brantings Plads på Østerbro. Men direktør Svenningsen er endnu ikke kommet hjem. Steve Bennet sætter sig ved klaveret og begynder at spille. I fuld uniform. Lidt senere står Nils Svenningsen i døren. Det er første gang, de ser hinanden siden 1935. »Jeg kunne høre, det var dig, allerede ude på trappen. Du har aldrig kunnet spille Frühlingsrauschen,« siger han. Den dag taler de to mænd sammen i lang tid.

Den ene er direktør i Udenrigsministeriet og har som den øverste danske embedsmand under det såkaldte departementschefstyre reelt ledet landet, siden regeringen gik af i 1943. Den anden er chef for den britiske efterretningstjeneste og kontraspionage MI6 i Danmark. Den ene har i et par år arbejdet sammen med tyskerne i Danmark, ja er reelt blevet selve symbolet på samarbejdspolitikken. Den anden har forladt alt for at tage af sted og kæmpe mod tyskerne under britisk flag. Den ene har i perioder redet daglige ture i Dyrehaven med den tyske Rigsbefuldmægtigede i Danmark, dr. Werner Best. Den anden er kommet til København for at afhøre Werner Best og opspore danske landsforrædere og kollaboratører. Men de er brødre. Nils Svenningsen og hans bror Stephan, der kalder sig Steve og bruger moderens efternavn, Bennet, for ikke at blive genkendt, er gået hver deres vej. Men denne dag, 13 dage efter befrielsesbudskabet fra BBC har lydt i de susende og skrattende danske radioer, mødes de endelig igen. »Hvad har du tænkt om mig under krigen,« spørger Nils Svenningsen sin bror under deres lange samtale.

I sin bog beretter Viggo Sjøqvist om Nils Svenningsen: »Sidste gang jeg besøgte ham i hans hjem, hvor han døde fire uger senere, tog han min hånd ved afskeden og sagde med sin rolige og faste stemme: »Ja, nu går det mod afslutningen, men det er, som det skal være«. »Har du kunnet bede din Fadervor med god samvittighed hver aften?,« svarer Steve Bennet. »Ja, altid.« »Nils, så taler vi ikke mere om det.«

WEEKENDAVISEN kan i dag for første gang fortælle historien om brødrene Svenningsen. Det er en beretning og et stykke Danmarkshistorie, som i 55 år har været en velbevaret hemmelighed, kun kendt i en snæver familiekreds. Først i august 1998, et år før sin død,

beslattede Margrethe Svenningsen, enke efter Stephan Svenningsen, at fortællingen om slægtsskabet mellem hendes afdøde mand og departementschefstyrets leder Nils Svenningsen burde videregives til offentligheden og eftertiden. Det skete under et interview med Weekendavisen, der havde opsøgt den 80-årige kvinde for at tale med hende om en helt anden sag fra krigens tid. Margrethe Svenningsen, der helt frem til sin død af et hjerteanfald havde alle sine åndsevner intakt, benyttede imidlertid anledningen til at bryde med årtiers diskretion om familiens historie. »Der er gået så mange år nu, at der intet sker ved at fortælle det. Men det var aldrig sket i Steves tid. Han ønskede at vaske tavlen ren. Han ville ikke tale med nogen om krigen, da det hele var forbi. »The football game is over,« sagde han blot, og så var den diskussion afsluttet,« fortalte Margrethe Svenningsen.

Det er ikke desto mindre en oplysning med et svimlende perspektiv: Den mand, der i givet fald skulle have været med til at sætte Nils Svenningsen på anklagebænken for værnemageri og kollaboration, var hans bror. Mødet og samtalen mellem de to brødre - samarbejdspolitikens ypperste repræsentant og briternes efterretningschef - i Nils Svenningsens lejlighed den 17. maj 1945 er et fysisk symbol på hele historien om den danske samarbejdspolitik under besættelsen og opgøret med den.

Eller snarere: Accepten af den. Alt efter temperament kan slægtsskabet mellem de to brødre nemlig anskues på to forskellige måder: Enten som en slags inhabilitet - det har næppe været uden betydning for det manglende opgør med samarbejdspolitikken, at de allierede undlod at stille krav om, at embedsmænd fra det officielle Danmark skulle stilles til ansvar for samarbejdet med tyskerne. Eller som et symbolsk udtryk for, at der blandt de allierede var forståelse for samarbejdspolitikken. At de allierede accepterede, at samarbejdet skete af nød, for at inddæmme skadevirkningerne af tyskernes besættelse, og ikke for at fremme tyske krigsmål, og at de allierede således tog det officielle Danmarks - og Svenningsens - egen forståelse af samarbejdspolitikken for pålydende.

Da Steve Bennet spørger Nils Svenningsen, om han hver aften har kunnet bede sit Fadervor med god samvittighed, tager han sin brors »ja« for gode varer. Ligesom briterne, der heller aldrig sætter spørgsmålstegn ved, om den danske samarbejdspolitik var på den rigtige side. Heller ikke selv om Nils Svenningsen direkte var modstander af Modstandsbevægelsen. I deres selvforståelse befinder de to brødre sig på samme side af hegnet: Den ene har kæmpet for Danmarks overlevelse inden for landets grænser, den anden udefra i den britiske hær.

BERETNINGEN om de to brødre begynder i slutningen af forrige århundrede. Deres far, Anders Svenningsen, tilhørte en svensk slægt, der gennem århundreder havde beskæftiget sig med rederivirksomhed og søforsikring, men selv blev han ansat i A/B Separator Alfa Laval. Virksomheden fabrikerede centrifuger til de moderne mejerier, der i disse år voksede frem overalt i Europa. I 1893 blev han gift med Anna Bennet, hvis far var godsejer, og den 18. januar 1900 flyttede familien til København, hvor Anders Svenningsen skulle oprette en filial af firmaet.

Ægteparret fik tre sønner og en datter. Nils er den ældste, født i 1894, og Stephan den yngste, født i 1905. Efter en juridisk embedseksamen fra Københavns Universitet bliver Nils i 1920 ansat i Udenrigsministeriet, hvor han som den altid pligttopfyldende og skarpsindige embedsmand avancerer støt, indtil han i 1941 bliver direktør for Udenrigsministeriet. Da regeringen går af i 1943 er han den selvskrevne leder af Departementschefstyret, som skal køre landet videre under tyskernes besættelse.

Stephan - eller Steve som han hurtig kalder sig - går den stik modsatte vej. I slutningen af 1920'erne udvandrer han til Sydamerika og drager ind i Columbias jungle for at grave guld. Men han bliver ramt af malaria, og får af en læge i Bogota at vide, at hvis han skal have en chance for at overleve, må han straks forlade Columbia og tage til Det Caribiske Hav med dets anderledes klima. På dette tidspunkt har han allerede tabt alle sine tænder. Steve beslutter sig i første omgang for at flyve til USA. I flyet fra Bogota til Miami kommer han til at sidde ved siden af en amerikaner. Steve fortæller om sit liv og om sygdommen, og da amerikaneren har hørt historien, giver han Steve et visitkort med ordene: »Tag til Aruba og gå op til ham her. Han er min ven, og vil give dig en stilling.«

Som sagt så gjort og i 1931 er Steve pludselig blevet driftsingeniør på øen Aruba i Det Caribiske Hav, hvor Shell Oil Co. producerer benzin. Klimaet er godt for ham, og han får daglige injektioner af en sygeplejerske. I 1935 har han fået det så godt, at han kan besøge familien i Danmark. Da han fem år senere hører, at tyskerne har besat Danmark realiserer han omgående alt, hvad han ejer og drager til Washington. Her opsøger han den danske ambassadør Henrik Kauffmann og beder om at komme til England for at kæmpe sammen med briterne mod Tyskland. Men Kauffmann foreslår ham i stedet, at han skal blive i Washington og hjælpe ham med at opbygge en Grønlands-administration. Kauffmann har på dette tidspunkt nægtet at følge instrukser fra Udenrigsministeriet derhjemme, og forhandler nu på egne vegne med amerikanerne om Grønland. Han mangler desperat kvalificeret og loyal arbejdskraft for at få de facto-kontrol over Grønland.

Men Steve siger nej og tager i stedet videre til England. Velvidende at han ikke kan bruge navnet Svenningsen, fordi hans bror er chef i det danske Udenrigsministerium, anlægger han moderens pigenavn, Bennet. Under dette navn melder han sig til rekrutteringskontoret i London. Han vil gerne i Royal Air Force, men da forhørslederen Capt. Paul Bleaney hører, at Steve behersker otte sprog, beordrer han ham på Royal Patriot School, der uddanner superspioner. Steve Bennet bliver tilknyttet den britiske efterretningstjeneste MI6, hvor han avancerer til major. Fra sommeren 1940 til Danmarks befrielse gør han tjeneste ved flere frontafsnit, blandt andet i Normandiet, og arbejder også bag de tyske linier i Frankrig med at etablere flugtruter for nedskudte flyvere.

STEVE Bennet får sin første opgave på dansk jord få timer før befrielsen, der officielt træder i kraft den 5. maj 1945 klokken otte. Fire timer før, midt om natten, ankommer han med det første engelske fly til Kastrup Lufthavn. Herfra kører han med en lille eskorte på otte soldater til tyskernes hovedkvarter Dagmarhus, hvor han skal hente fortrolige papirer med navne på danske landsforrædere og værnemagere, som har fraterniseret og arbejdet sammen med

besættelsesmagten. Papirerne skal hentes, før de bliver tilintetgjort, men det er i dag uklart, om afhentningen sker efter aftale med tyskerne, eller om englænderne har haft en spion siddende i Dagmarhus.

Operationen forløber uden problemer. Og så er det, at Steve vil have øl. Eller rettere: Han vil have en kasse Hof med tilbage til England, og kører derfor forbi Palace Hotel, hvor major Bennet henvender sig til natportieren og beder om en kasse øl. Der er en del tyskere i hotellets foyer. De står ret og hilser, fordi de tror, den britiske majors ankomst er et led i kapitulationen. Han får sin kasse hof, kører tilbage til Kastrup og forlader Danmark for så at vende tilbage den 17. maj. Dagen, hvor han møder Nils for første gang i ti år.

Det er på dette tidspunkt, Steve Bennet bliver chef for den britiske efterretningstjeneste i Danmark. Som chef for Intelligence Centre etablerer han sig på Alsgades Skole og går i gang med at opspore landsforrædere og værnemagere, samt tyske officerer, som er forsvundet i forvirringen. Hans opgave består i afhøringer, undersøgelser og vurderinger af, om nogen skal sendes til domstolen i Nürnberg. Som forhørsleder bliver det efterretnings-majorens opgave at afhøre nazispidsere i Danmark, Pancke, Bovensiepen og Best - hans brors tidligere rideledsager. »Klokken 10 i Gaar Formiddag blev Werner Best afhentet i villa »Rydhave« på Strandvejen af en engelsk Militærpatrulje, som førte den tidligere tyske Rigsbefuldmægtigede til Kastellet.

Siden Kapitulationen har Dr. Best levet på »Rydhave« bevogtet af 36 Frihedskæmpere(...) Dr. Best blev ført bort af en Militærvogn ledsaget af tre Englændere, deriblandt en Major,« skriver Berlingske Tidende på forsiden den 22. maj. Forhørene finder sted i militærforlægningen Kastellet, men de nazistiske ledere ender med at blive dømt ved en dansk civilret. Werner Best bliver i Københavns Byret først dømt til døden, men dommen ændres senere gennem Landsret og Højesteret til 12 års fængsel, og allerede i 1951 bliver han løsladt og udvist af Danmark for bestandig. I nattens mulm og mørke bliver han kørt fra Horsens til Kruså og ledsaget over grænsen af dansk politi. Han klager over, at der ikke er sørget for videretransport til ham, så han må gå ind til banegården i Flensborg. Først 33 år senere henvender han sig igen i Danmark. Denne gang i brevform. Til Nils Svenningsen.

VED Befrielsen får Udenrigsministeriets direktør igen en politiskchef, Christmas Møller. Han er kommet hjem fra London, blandt andet for at rense ud i Udenrigsministeriet, har han sagt. Modstandsbevægelsen har allerede gennem flere år lagt Nils Svenningsen for had på grund af hans forhandlinger med besættelsesmagten, men direktøren fortsætter som sædvanlig det daglige arbejde, roligt afventende begivenhedernes gang, og overlader det til modparten at tage det første træk.

Endnu er de store overskrifter og angreb ikke sat ind, men det svirrer med små, bidske bemærkninger og notitser om hans ridetur i Dyrehaven med dr. Best og om hans formodede venlighed mod tyskerne og uvenlighed mod folk, der har været modstandere af forhandlingspolitikken eller departementschefstyret. Til gengæld skifter Christmas Møller efterhånden mening om Svenningsen. Først udtaler modstandsmanden prins Axel sig meget

positivt om direktøren, og senere, under en selskabelig sammenkomst, får Christmas Møller lejlighed til en uformel samtale med den britiske gesandt i Danmark, Alec Randall. Randall taler pænt om Svenningsen og tilføjer, at han netop har sendt en beretning hjem, hvor han fremhæver det udmærkede arbejde, som er udført af danske embedsmænd i Udenrigsministeriet, specielt direktøren og afdelingschefen, Hvass.

»Disse positive udtalelser førte til, at udenrigsministeren et par dag efter meddelte, at han »anerkendte Svenningsens arbejde under Besættelsen og ville give ham en »ordentlig« behandling. Han skulle få valget mellem at blive gesandt i Stockholm eller fortsætte som direktør,« skriver historikeren Viggo Sjøqvist i den »officielle« biografi, Nils Svenningsen, fra 1995. Det bliver Stockholm, men samtidig vokser kritikken. I en ledende artikel i det efter krigen meget indflydelsesrige dagblad Information skriver redaktør Børge Outze i slutningen af juli 1945: »Om Hr. Svenningsen har vi sagt et og andet før - vi er villige til at fortolke hans handlinger som misforstået korrekthed (...) så må Hr. Svenningsen for sit lands skyld blive martyr og give afkald på karriere i Udenrigsministeriet, fordi man i krigens tid lod ham holde på den gale hest!«

Selv tier Svenningsen for det meste. På intet tidspunkt - heller ikke nu, hvor krigen er forbi - tyr han til det lette argument: At han blot har handlet som ansvarlig embedsmand og fulgt den linie, hans politiske mestre havde udstukket. Når han endelig siger noget, går han den modsatte vej og forsvarer sin optræden og politik som værende rigtig og fuldt moralsk forsvarlig. Nils Svenningsen har kunnet bede sit Fadervor med god samvittighed hver aften, ikke fordi han kan fraskrive sig ansvaret, men fordi, han er overbevist om, at det, han har gjort, er rigtigt. Men i pressen tager angrebene til i styrke, og bliver reelt først stoppet, da Christmas Møller den 12. september holder sin »store tale« i Folketinget, hvor han går i brechen for de øverste embedsmænd og forsvarer dem og deres handlinger under de vanskelige vilkår under Besættelsen.

De fleste partiers ordførere deltager i denne hyldest. I slutningen af september rejser Svenningsen og hans familie til Stockholm, men allerede i 1951 vender han tilbage og bliver frem til 1961 atter direktør for Udenrigsministeriet, efter at to tidligere direktører i træk har måttet gå på grund af private skandaler. I 1964 fylder han 70 og lader sig pensionere.

MEN han er ikke glemt. 20 år senere lyder pludselig en røst fra Svenningsens fortid. Den tilhører dr. Werner Best. I april 1984 skriver den tidligere Rigsbefuldmægtigede en lille artikel om sit forhold til Nils Svenningsen under krigen, og gennem en dansk advokat sørger han for, at både Svenningsen og Frihedsmuseet får et eksemplar. Nils Svenningsen bliver til at begynde med stærkt irriteret over artiklen, fordi den blandt andet indeholder en omtale af hans rideture med Best i Dyrehaven før den 29. august 1943. Han skriver derfor selv en slags korrektiv til Bests fremstilling, oversender det til Frihedsmuseet og beder om, at det må blive udlånt til enhver, der får adgang til Bests artikel.

Werner Best skriver i sin artikel i 1984, at det var hans indtryk, at Svenningsen »af egen overbevisning støttede og repræsenterede« samarbejdspolitikken, (...) fordi han anså denne

politik som nødvendig for at føre sit fædreland gennem krig og besættelse med de færreste skader«. Og om Best skriver Svenningsen i sin artikel: »...jeg er overbevist om, at Dr. Best i princippet var modstander af terror og deportationer, men det viste sig efterhånden, at han ikke havde magt, som han havde agt. Havde han haft det var mangt og meget sandsynligvis gået anderledes under Besættelsen. Han kunne imidlertid ikke hamle op med Gestapos repræsentanter, politigeneral Pancke og hans medhjælper Bovensiepen ...(Men) når dette er sagt, må det ikke glemmes, at Best kunne og burde have benyttet sin stilling som øverste tyske repræsentant til at foretage benådninger af danske, der var blevet dømt ved tyske krigsretter«.

Om de to mænds indirekte brevveksling skriver Viggø Sjøqvist i sin bog i 1995: »Svenningsen vidste i 1984 kun alt for godt, hvilket ansvar Best havde for udløsningen af jødeforfølgelserne og de mange overgreb mod danske modstandsfolk. Hans forsøg på at skyde en stor del af skylden over på Pancke og Bovensiepen virker ikke overbevisende(...) Det var utvivlsomt i fuld overensstemmelse med hans natur ikke at rive gamle sår op; så hellere vise overbærenhed og lade tvivlen komme den anklagede til gode. Denne holdning er et vidnesbyrd om hans moralske styrke, hans manglende nag, men det medførte rigtignok en svaghed i vurderingen af mennesker og deres ofte meget uheldige optræden - for at sige det mildt«.

Andre siger det langt stærkere: At Nils Svenningsen aldrig ar forstået, at det, som Danmark stod over for, ikke blot var et nationalistisk og oprustet Tyskland, der forfulgte sine legitime interesser med militære midler, men et forbryderisk regime. Og at Svenningsen derfor aldrig har gennemskuet Best, som bag sin charmerende og intelligente verdensmands-overflade var overbevist nazist og antisemit.

FOR Steve Bennet ændrer tilværelsen sig radikalt, da han bliver demobiliseret i november 1946. Han tager sit gamle efternavn Svenningsen igen og bliver ansat i firmaet Swedish Tember-House i Stockholm. Ved et selskab hos sin bror møder han Margrethe Røvsing, der også er ansat i det danske Udenrigsministerium, og som han senere gifter sig med. I 1954-55 vender han tilbage til Bogota og fører forhandlinger med den columbianske regering som repræsentant for entreprenørfirmaet Christiani & Nielsen. Og fra 1955 og frem til sin pension i 1975 bliver han tilknyttet Carlsberg-bryggerierne, hvor hans opgave består i kontakt til de britiske styrker i Europa.

»Men jeg tror faktisk, Steve havde tilknytning til efterretningstjenesten MI6 hele livet. Han fik adgang til steder, hvor andre ikke kunne komme. For eksempel når der anløb britiske skibe. Så kunne han bare vise sit kort, og så kom man om bord. Han kunne til sin død holde på en hemmelighed. Steve og jeg havde faktisk en dag en aftale om, at vi skulle mødes, og så skulle han fortælle alt om, hvad han havde oplevet. Men da tidspunktet kom, og jeg havde båndoptageren med, sagde han bare: »Poul, vi må lige have et par øller. «Så vidste jeg, at der intet var at gøre. Han var loyal til det sidste. Jeg tror, han var bange for at komme til at afsløre noget,« siger Poul Lynggaard, der var en nær ven af Steve Svenningsen.

Margrethe Svenningsen: »Hele livet igennem diskuterede Nils og Steve deres yndlingsemne, Werner Best, når de sad foran pejsen i sommerhuset i Hornbæk. De to brødre var hinandens

bedste venner, men på dette ene punkt blev de aldrig enige. Min mand var til sin død overbevist om, at Best i virkeligheden var den berygtede SS-mand, kaldet »The Butcher of Paris«, og han fik også sendt ham derned til afhøringer, men de kunne ikke finde noget på ham. Nils derimod fastholdt, at Best ikke kunne være The Butcher of Paris.« »Han var jo jurist,« sagde han altid«.

NILS Svenningsen anerkender aldrig synspunktet om, at forhandlingspolitikken ikke var en forhandling mellem civiliserede parter, men en dialog mellem en forbryder og hans offer. I 1984 er det forhandlingsmodparten, Best, han forsvarer, og han forbliver til sin dødsdag en arg modstander af modstandsbevægelsen og al dens væsen. Dens - og broderens - synspunkter anfægter ham i en grad, så han vælger at bruge en stor del af sine allersidste år på - i artikel efter artikel - at forsvare sin politik ud i det yderste. Steve Svenningsen dør den 3. juni 1989. Hans storebror er død fire år forinden, den 20. oktober 1985.